

Jørn Vestergaard
docent, lic. jur.
Det Juridiske Fakultet
Københavns Universitet

Til Folketingets Retsudvalg

I forbindelse med den aktuelle debat om politiklager kan vedhæftede kronik måske have interesse. Den er ganske vist mere end ti år gammel; men de i mellemtiden indhøstede erfaringer med den dengang introducerede statsadvokat-model er i hvert fald ikke egnede til at afkræfte rigtigheden af de fremførte synspunkter.

Enkelte dele af den oprindelige tekst er udeladt, da de knyttede sig til spørgsmål og begivenheder, som ikke længere har aktualitet.

Med venlig hilsen,

Jørn Vestergaard

Politikens kronik 24.04.1995 – UDDRAG

Politiklager

Igennem mere end et kvart århundrede har der vedvarende været fremført stærke krav om uvildig og effektiv behandling af klager over politiet. Talløse modeller for en sådan kontrol har været til debat.

Statsadvokatmodellen har den åbenlyse svaghed, at den enkelte statsadvokat og anklagemyndigheden som sådan ikke kan betragtes som uafhængig af eller uvildig i forhold til særinteresser. Og det er jo ikke så godt, for det er stadig rigtigt, hvad der stod i den allerførste af de mange betænkninger om spørgsmålet:

"Selv om man ser bort fra forvanskning eller undertrykkelse af bevismateriale, kan selve følelsen af solidaritet med en kollega, hensynet til politiets prestige og lignende betragtninger være en belastning for en effektiv og upartisk undersøgelse af klagesagen."

(Politiauditørudvalget, bet. 507/1969 s. 31)

Organisatorisk forholder det sig sådan, at anklagemyndigheden i det daglige har et ganske tæt samarbejde med politiet. De to instanser er forbundne kar.

I mange straffesager er politiet helt enkelt selv (underordnet) anklagemyndighed. Nogle påtalebeføjelser varetages af ligefrem af polititjenestemænd, andre af politijurister, alt under politimesterens kompetence og med statsadvokaten som rekursinstans og tilsynsmyndighed.

Et egentligt samarbejdsforhold vedrørende straffesager eksisterer tillige i forholdet mellem politi

og statsadvokatur, specielt i landsretssager. Her forbereder politiet sagerne, statsadvokaturen afgør påtale- eller ankespørgsmålet og fører sagerne ved retten.

Det kan desuden nævnes, at statsadvokaturernes juridiske medarbejdere i vidt omfang hentes fra eller udveksles med politikredsene.

Forbindelsen mellem politi og anklagemyndighed er i øvrigt her til lands så tæt, at de to myndigheder endog har samme arbejdsgiver, nemlig Justitsministeriet. Det ville være umenneskeligt at forvente, at anklagemyndighedens personale i enhver henseende skulle kunne være upåvirket af de organisatorisk bestemte og politisk prægede ønsker, som den øverste ledelse måtte have med hensyn til udfaldet af klager rettet mod et andet led i samme system.

Holdningsmæssigt er der også i høj grad et fællesskab mellem politifolk og anklagere.

De to myndigheder er nok formelt adskilte, og deres ansatte har typisk også helt forskellig uddannelsesmæssig baggrund. De er dog også tæt sammenvævede, allerede fordi de opererer på samme område og med samme overordnede formål. De varetager delfunktioner – eller specialiserede opgaver – med samme overgribende målsætning. De supplerer – eller komplementerer – hinanden, og det gør de altovervejende i stor samdrægtighed ud fra en praktisk arbejds(for)deling.

Den fælles arbejdsopgave giver et særligt perspektiv på tilværelsen – et perspektiv, der i hvert fald er anderledes end det, som den typiske forsvarsadvokat anlægger. Politifolk og anklagere er i meget høj grad besjælet af samme faglige ideologi – samme normer, forestillinger og holdninger. I disse professioners livsanskuelse er der indbygget visse standardmæssige antagelser om forholdet mellem individ og samfund og om skyld og ansvar. Disse antagelser er ikke nødvendigvis absolutte, men har langt hen ad vejen snarere karakter af en slags formodninger af typen:

- Ressourcestærke personers troværdighed er i almindelighed større end resourcesvage personers troværdighed.
- Kriminelle personers troværdighed er i særlig grad begrænset.
- Myndighedspersoner skal have en betydelig margin for fejlskøn og uheldige dispositioner.
- Myndighedspersoner skal ikke udsættes for unødigt hårde disciplinære foranstaltninger.
- Myndigheders anseelse skal ikke skades unødigt ved blotlæggelse af fejl.
- Myndigheder – og myndighedspersoner – har ret, klager har uret.

Nogle af disse holdninger kan man selvsagt også finde uden for politiet og anklagemyndigheden – bl.a. hos nogle dommere; men den daglige opgave med at retsforfølge lovovertrædere må nødvendigvis sætte sit særlige præg. Dette bevirker nødvendigvis en vis tendens til ensidighed i bedømmelsen af den konkrete sag. Det er da heller ikke nogen tilfældighed, at det som hovedregel ikke er politi eller anklagemyndighed, der afgør, hvad udfaldet af en straffesag skal være. Det har vi jo domstolene til – og vel at mærke på grundlag af en i princippet offentlig proces med to ligestillede parter.

De nævnte holdninger har en særlig betydning, når det drejer sig om at forholde sig til berettigelsen af klager over politiet. Den, der klager over noget væsentligt, vil ofte – eller typisk – være en person, som har givet anledning til politimæssig indgriben – eller i hvert fald opmærksomhed. For politifolk og anklagere vil påstande fra en sådan person – alt andet lige – være endnu mere utroværdige og uvedkommende end tilsvarende påstande fra besværlige typer i almindelighed.

Spørgsmålet om en klages berettigelse afhænger jo ofte af, om et indgreb eller en adfærd har været forholdsmæssigt eller – omvendt – helt ude af proportion. Det kan ikke undgås, at

bedømmelsen heraf farves, hvis bedømmeren er en del af det system, som også har ansvar for at håndhæve retten i forhold til klageren. Anklageren kender sine pappenheimere, sine kriminelle typer, sine autonom-lignende eller christianit-lignende gestalter. Han kan ikke undgå at være forudindtaget. Han kan ikke være anklager og retshåndhæver i forhold til de pågældende den ene dag – og upåvirket være den objektive sandheds stifinder og vogter samme eller næste dag.

I etableringen af et politiklagenævn ligger der jo faktisk en erkendelse af, at statsadvokaten ikke kan betragtes som uvildig. Hvad skulle meningen ellers være med at lade et kontrol-organ kigge statsadvokaten over skulderen? Den foreslåede advokat og de to læge kontrollanter kan jo ikke tilføre statsadvokaten nogen væsentlig sagkundskab om efterforskning, og de skal jo ikke efter forslaget være med til at træffe afgørelse om noget med kritik, eller påtale eller disciplinære foranstaltninger. Så deres rolle må vel være at stå som garanter for, at alt går rigtigt til? Og det skulle vel ikke være nødvendigt, hvis statsadvokaten kunne betragtes som uafhængig i forhold til politiet!

Hvem kan man så betro ansvaret for behandlingen af klager over politiet? Når man ser ned over den lange række af tidligere forslag til klageordninger, er det et broget billede, man betragter. Hvis man sætter det spørgsmål i parantés, som handler om andres eventuelle deltagelse i én eller anden nævnsordning, er der dog i virkeligheden ikke så mange muligheder.

Man kan enten betro ansvaret til en *dommer* eller en *advokat*.

Der kan være gode grunde til at tage en dommer – af den rigtige slags. En dommer i en slutstilling har i hvert fald uafhængighed i den forstand, at han ikke kan fyres, så længe hans embedsførelse er lovlig. Derimod skal ingen prøve at bilde mig ind, at dommere sådan i al almindelighed er følgagtige over for de dele af befolkningen, som har en uimodståelig trang til at få blotlagt og sanktioneret myndighedsfejl!

Desuden er det blevet god tone blandt dommere at nære 'principielle betænkeligheder' ved at

lade dommere lede efterforskning. Dommerstanden vil helst være fri for det utaknemmelige job – hvilket man nok ikke skal begræde alt for inderligt.

Advokater vil tilsyneladende også helst være fri for opgaven. De vil meget hellere være partsrepræsentanter – og det er netop også dét, de er gode til. Ideelt set ville de imidlertid også være gode som ledere af klagebehandlingen. Advokaten er vant til at være politiets og anklagemyndighedens loyale og saglige modpart. Derfor har Dansk Retspolitisk Forenings gamle forslag om en advokat som politiombudsmand helt klart fat i det rigtige princip.

Men det kan jo ikke nytte at fremføre med forslag til Folketinget om at begive sig ud på frierfødder, når den anviste udkårne bliver ved at være for kostbar.

Hertil kommer, at med en advokat som undersøgelsesleder vil der være udsigt til at politifolk typisk vil benytte sig af deres ret til ikke at udtale sig, og så kan sagerne ikke belyses tilstrækkeligt.

Ingen af de mangfoldige forslag om klageorganer er altså rigtig overbevisende. Enten er der principielle betænkeligheder eller også er der praktiske forhindringer. Så der må være ét eller andet helt grundlægende galt med selve tanken om, at det skulle kunne lade sig gøre at konstruere en uvildig og tillidsskabende instans. Det ender uvægerligt med at blive en anden syltekrukke!

Lad os derfor hellere se klageproblematikken i sin rette sammenhæng. Spørgsmålet om tilliden til politiet er en del af den overordnede problemstilling om at sikre en egentlig demokratisk kontrol med politiet.

Hele debatten om uafhængig klagebehandling startede i 1960'erne, fordi politiets rutiner ved behandlingen af klager var præget af mistanke om selvdømme og holde-hånden-over-sine-egne.

I mellemtiden har vi fået et bedre kritisk beredskab. Der er i almenhed kommet meget mere offentligt indsyn i forvaltningsmsyndigheders virksomhed. Der er nu en helt anden interesse blandt advokater for området. Og Folketingets ombudsmand har styrket sin position som bagstopper, hvis ret og rimelighed angribes for hårdt.

Så lad nu politi og justitsministerium selv bikse videre med det her! Vel at mærke under den kontrol, som demokratisk sindede personer kan forvente i en retsstat. Herunder hører ordentlig adgang til advokatbeskikkelse for både klager og indklaget i sager af væsentlig betydning.

Lad politiet selv udvikle ordentlige rutiner omkring klagesager – ud fra almindelige inhabilitetsprincipper, der bl.a. indebærer, at ledelsen af en undersøgelse skal ligge på passende afstand af den undersøgte. Og lad ikke politiet fremover få lejlighed til den form for ansvarsfraskrivning, som én eller anden finurlig klageordning altid vil indbyde til. Så kan pressen, politikerne og Folketingets ombudsmand lettere bringe dem på bedre tanker, hvis det kniber for dem ved egen hjælp. Det vil være både i politiets og borgernes interesse.

Om man så i enkelte sager vil lade sagen undersøge under ledelse af chargerede politifolk eller inddrage en statsadvokat, en rigsadvokat eller en dommer for at få foretaget den fornødne interne virksomhedsanalyse og ansvarsplacering – det må så afhænge af hvad sagen ud fra en samlet bedømmelse indbyder de ansvarlige til. Det behøver vi ikke særskilt lovgivning til at regulere.

På utallige områder har vi fået nævn, der enten træffer afgørelser eller efterprøver andres afgørelser. Og det kan der være meget rigtigt i. Men på dette område drejer det sig ikke om afgørelser. Det drejer sig om, hvorvidt nogen har skejet ud. Og det må deres eget system da i første omgang tage ansvaret for at udrede ordentligt.

Det er tankevækkende, at man ikke på et beslægtet område, hvor en myndighed har beføjelse til fysisk magtudøvelse, har en særlig klageinstans for dén slags spørgsmål. Jeg tænker naturligvis på fængselsvæsenet. Heller ikke lov om straffuldbyrdelse indebærer, at sådanne klager skal være

omfattet af en ordning med domstolsprøvelse eller nævnsprøvelse. Det er kun afgørelser – og kun de mest væsentlige afgørelser – der kan prøves uden for systemet.

Lad os få noget almindelig saglig forvaltningsvirksomhed under ordentlig demokratisk kontrol. Men fri og bevar os for illusionerne om uafhængighed, for det kan man ikke opnå på dette område!

Politiet skal have den tillid, det gør sig fortjent til. Med en statsadvokat-model vil kritikken af klagebehandlingen fortsætte med uformindsket styrke. Debatten vil også fremover præges af, at politiet har anledning til at unddrage sig ansvarliggørelse. Man vil stadig kunne afvise kritik af politiets virksomhed med henvisning til, at der jo er adgang til klagebehandling, at dennes uvildighed er garanteret af Folketinget, at klagerne næsten aldrig får medhold, og at klagerne derfor ikke kan have været berettigede.

Omvendt er der grund til at regne med, at såvel indklagede politifolk som andre politifolk, der deltager i klagebehandlingen, vil føle sig langt mere forpligtede over for en undersøgelse i politiets eget regi.

Det er som regel på sin plads, at offentligheden betragter undersøgelser af offentlige myndigheders og myndighedspersoners forhold med en god portion sund skepsis.

Drop snakken om uafhængig klagebehandling og giv os et ærligt system under demokratisk kontrol!

Jørn Vestergaard